

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE
BIRO ZA RAZVOJ OBRAZOVANJA

Nastavni program

Bosanski jezik
za VII razred

Skopje, 2023 godina

OSNOVNI PODACI O NASTAVNOM PROGRAMU

Nastavni predmet	Bosanski jezik
Vrsta/kategorija nastavnog predmeta	Obavezni
Razred	VII (sedmi)
Teme/područja u nastavnom planu i programu	<ul style="list-style-type: none">• Jezik i komunikacija• Književnost, stvaranje i izražavanje• Medijska pismenost
Broj sati	4 sata sedmično/144 sata godišnje
Oprema i sredstva	<ul style="list-style-type: none">• Tehnička oprema u učionici: digitalna tabla, školska tabla, kompjuterska tehnologija, štampač.• Sredstva i resursi učenja: fotografije, slike, plakati, posteri književnika, šeme i prikazi nastavnog materijala, panoa koje prate materijal po područjima; rječnici, pravopis, leksikoni, enciklopedije, knjige, edukativni softveri, snimci naracija, audio-vizualni snimci;• Biblioteka u učionici, školska biblioteka /medijateka. <p>Napomena: Ukoliko je nastava kabinetna, preporučljivo je organizovati dramski kutak, likovno-literarni kutak, novinarski kutak, mjesto za biblioteku u učionici.</p>
Normativ nastavnog kadra	<p>Nastavu bosanskog jezika u VII razredu devetogodišnjeg obrazovanja može izvoditi lice koje je završilo nastavni smjer studijskih programa:</p> <ul style="list-style-type: none">• Bosanski jezik i bošnjačka književnost VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova;• Bosanski jezik i južnoslovenski jezici VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova;

- Bosanski jezik i južnoslovenski jezici sa bosanskom književnošću i južnoslovenskim književnostima VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova;
- Bosanska književnost i kultura VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova;
- Makedonski jezik i bosanski jezik iz grupe južnoslovenskih jezika VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova;
- Makedonski jezik i južnoslovenski jezici sa srpskim jezikom;
- Srpski jezik i književnost;
- Hrvatski jezik;

kao i završene studije, smjer, u okviru kojih je izborni predmet ili obavezan predmet (najmanje jedan) iz sljedećih: Srpski jezik, Hrvatski jezik, Uporedna gramatika slovenskih jezika sa završenim studijama:

- Makedonski jezik i književnost VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova;
- Makedonski jezik i južnoslovenski jezici VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova;
- Makedonski jezik i južnoslovenski jezici sa makedonskom književnošću i južnoslovenskom književnošću VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova;
- Makedonska književnost i južnoslovenske književnosti na makedonskom jeziku VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova;
- Makedonska književnost i kultura VII/1 ili VI A, odnosno 240 bodova.

Napomena: Nastavu iz predmeta Bosanski jezik mogu izvoditi lica koja su završila primijenjeni smjer iz gore navedenih studijskih grupa i stekla pedagoško-psihološku dodatnu dokvalifikaciju.

POVEZANOST S NACIONALNIM STANDARDIMA

Rezultati učenja navedeni u Nastavnom planu i programu dovode do sticanja sljedećih kompetencija obuhvaćenih područjem **Jezične pismenost**

<i>Učenik/učenica zna i umije:</i>	
I- A.1	da izražava i prenosi svoje misli, osjećaje, informacije i stavove u različitim komunikacijskim situacijama na svom maternjem jeziku, kroz različite medije i za različite ciljeve,
I-A.2	da poznaje i da koristi različite oblike pismenog izražavanja: književne (pjesma, kratka priča, izlaganje/govor, literarni esej dnevnik i dr.) i neknjiževne (tematske eseje, izveštaje, zahtjeve, saopštenja, reklame i dr.),
I- A.3	da vodi kritički i konstruktivni dijalog, argumentovan sa iskazivanjem svojih stavova,
I- A.4	da koristi standardizovani jezik, poštujući gramatička i pravopisna pravila u usmenom i pismenom izražavanju,
I- A.6	da identifikuju osnovne karakteristike maternjeg jezika (abeceda, historija, dijalekti itd.) i sličnosti i razlike sa drugim jezicima,
I- A.8	da razumije sadržaj audio poruka: da umije da izdvoji, analizira, ocijeni/vrednuje i sumira informacije iz poruka i da ih (pismeno i usmeno) izrazi svojim riječima,
I- A.9	da razumije sadržaj pisanog teksta: da umije da izdvoji, analizira, ocijeni/vrednuje i rezimira informacije iz poruka i da ih (pismeno i usmeno) izrazi svojim riječima,
I- A.10	da razumije vizuelno prikazane sadržine (dijagrame, tabele i grafikone, ilustracije, animacije i dr.), da može da ih izdvoji, analizira, ocjenjuje/vrednuje i rezonuje vizuelno prikazane sadržaje i da ih objasni (pismeno i usmeno),
I-A.11	da identifikuje i analizira poruke i stilske i estetske elemente književnih djela,
I-A.12	da koristi informacije iz različitih izvora i medijuma i kritički da pristupi ka njima, uzimajući u obzir izvor, kontekst, cilj i vjerodostojnost prezentovanih informacija.
<i>Učenik/učenica razumije i prihvata da:</i>	
I- B.1	kroz izučavanje maternjeg jezika razvija se sopstveni jezički i kulturni identitet, a kroz jezičku komunikaciju se prenosi kulturno naslijeđe i kultura življenja,
I- B.2	upotrebom jezika u različitim kontekstima i okruženjima, i u različitim oblicima, omogućava efikasnu komunikaciju i interakciju (uvijek imajući u vidu sa kim se komunikacija odvija),

I- B.3	preko čitanja tekstova različitog sadržaja i strukture razvija se pismenost, formira se širi pogled na sebe i svijet, a potiče se pisanje iz potrebe i zadovoljstva,
I-B.4	sadržaj i način izražavanja sopstvenog mišljenja mogu doprinijeti održavanju i poboljšanju komunikacije, ali i izazvati nesporazume i konflikte,
I-B.5	čitanje i izražavanje maternjeg jezika su važni za razvoj i poticanje kreativnosti i kritičkog mišljenja,
I- B.6	poznavanje maternjeg jezika temelj je učenja i sticanja znanja u svim drugim oblastima (nastavnih predmeta),
I- B.7	poznavanje materinjeg jezika jedan je od najvažnijih stubova etničkog identiteta.

Nastavni program uključuje i relevantne kompetencije iz sljedećih područja Nacionalnih standarda: **Digitalna pismenost, Lični i socijalni razvoj, Društvo i demokratska kultura, Tehnika, tehnologija i preduzetništvo i Umjetničko izražavanje i kultura.**

Digitalna pismenost

Učenik/učenica zna i/ili može:

IV-A.1	da istražuje i upoređuje mogućnosti poznatog i novog digitalnog uređaja i samostalno da procjeni, izabere i da koristi one koji su najprikladniji za određenu potrebu i situaciju,
IV-A.2	da procijeni kada i na koji način efektivno korištenje IKT-a je potrebno za rješavanje zadatka/problema, da odabere i instalira programe koji su mu potrebni , da koristi programe zaštite i riješi rutinske probleme u funkcionisanju digitalnih uređaja i mreža,
IV-A.3	da koristi različite načine ograničavanja i sigurnog čuvanja i dijeljenja sadržaja na različitim uređajima i mrežama u digitalnom okruženju,
IV-A.4	u suradnji sa drugarima da analizira problem, razvija ideje i plan za njegovo istraživanje i rješavanje i da planira kada i za šta će se koristiti IKT,
IV-A.5	da odredi kakve informacije su mu/joj potrebne, da nađe, izabere i preuzme digitalne podatke, informacije i sadržine i da procijeni njihovu relevantnost u odnosu konkretne potrebe i verodostojnosti izvora,
IV-A.6	da odabere i koristi različite alate za obradu podataka, da analizira podatke i da ih prikaže na različite načine poštujući pravila upotrebe,

IV-A.7	da odabere i koristi i odgovarajuće IKT alatke za komunikaciju, da bezbjedno podijeli informacije, da kontaktira i da saraduje sa drugima na onlajn projektima, u socijalnim aktivnostima ili za lične potrebe,
IV-A.8	da na bezbjedan i odgovoran način koristi digitalne sadržaje, obrazovne i socijalne mreže, i digitalne oblake,
IV-A.9	u komunikaciji sa drugima u multikulturnom digitalnom prostoru, poštuje različite učesnike i prati pravne, kulturne i etičke norme u ponašanju u digitalnom prostoru,
IV-A.10	da se brine o svom digitalnom identitetu, bezbjednosti i reputaciji i da poštuje politiku privatnosti.

Učenik/učenica razumije i prihvata da:

IV-B.1	digitalna pismenost je neophodna za svakodnevni život – olakšava učenje, život i rad, doprinosi proširivanju komunikacije, kreativnosti i inovativnosti, nudi razne mogućnosti za zabavu,
IV-B.2	neodgovorno i nespretno korištenje IKT ima organičenje i mogu nositi rizike za pojedinaca ili društvo,
IV-B.3	potencijale IKT-a će se povećati i treba ga pratiti i koristiti , ali i da treba se imati kritičan odnos prema pouzdanosti, povjerljivosti i uticaju podataka i informacija dostupnih putem digitalnih uređaja,
IV-B.4	u digitalnom prostoru je važno da se obezbjedi zaštita identiteta, privatnosti i emocionalne sigurnosti, da se ne koristi govor mržnje i sajber nasilje i da se poštuju pravila i norme komuniciranja u digitalnim zajednicama,
IV- B .5	dostupne informacije u digitalnom prostoru trebaju se koristiti etički, prema definiranim pravilima i za dobro ljudi.

Lični i društveni razvoj

Učenik/učenica zna i/ili umije:

V-A.4	da procijenjuje sopstvene sposobnosti i postizanja (uključujući jake i slabe strane) i na osnovu toga da određuje prioritete koji će mu/joj omogućiti razvoj i napredak,
V-A.5	da prepoznaje emocije kod sebe i kod drugih, da uoči posljedice iz sopstvenih emocionalnih reakcija u različitim situacijama i da koristi odgovarajuće strategije za upravljanje emocijama,
V-A.6	da postavi ciljeve za učenje i sopstveni razvoj i da radi na prevazilaženju izazova koji se javljaju na putu ka njihovom ostvarivanju,
V-A.7	da koristi sopstvena iskustva da sebi olakša učenje i da prilagodi sopstveni odnos u budućnosti,
V-A.8	da organizuje vlastito vrijeme na način koji će mu omogućiti da efikasno i efektivno ostvari postavljene ciljeve i da zadovolji vlastite potrebe,
V-A.9	da predvidi posljedice svojih postupaka i postupaka drugih za sebe i za druge,
V-A.10	da primjenjuje etička načela pri vrednovanju pravilnog i pogrešnog u sopstvenim i u tuđim postupcima i da manifestuje vrline kao karakterne osobine (kao što su poštenje, pravičnost, poštovanje, trpeljivost, briga, pristojnost, zahvalnost, odlučnost, odvažnost i samodisciplina),
V-A.13	da komunicira sa drugima i da predstavi sebe sa odgovarajućom situacijom,
V-A.14	da sluša aktivno i da reaguje odgovarajuće, pokazujući empatiju i razumijevanje za druge i da iskaže sopstvenu zabrinutost i potrebu na konstruktivan način,
V-A.15	da saraduje sa drugima u ostvarivanju zajedničkih ciljeva, dijeljenjem sopstvenih gledišta i potreba sa drugima i uzimajući u obzir gledišta i potrebe drugih,
V-A.17	da traži povratnu informaciju i podršku za sebe, ali i da daje konstruktivnu povratnu informaciju i podršku u korist drugih,
V-A.19	da daje prijedloge, da razgleda različite mogućnosti i da predvidi posljedice sa ciljem da izvede zaključke i donosi racionalne odluke,
V-A.21	da analizira, procijenjuje i poboljša sopstveno učenje.

Učenik/učenica zna i prihvata da:

V-B. 1	briga o vlastitom tijelu i redovno bavljenje fizičkim aktivnostima važan je uslov za osiguranje fizičkog i mentalnog zdravlja,
V-B. 2	saznanje vlastitog identiteta pridonosi jačanju samopouzdanja i za razvoju ličnosti,
V-B.3	lična postignuća i dobrostanje u najvećoj mjeri zavise od rada koji sam/sama ulaže i od rezultata koji sam/sama postiže;
V-B.4	svaki postupak koji preuzima ima posljedice po njega/nju i/ili po njegovu/njenu okolinu;
V-B.7	inicijativnost, upornost, istrajnost i odgovornost su važni za sprovođenje zadataka, ostvarivanje ciljeva i prevazilaženje izazova u svakodnevnim situacijama;
V-B.8	interakcija sa drugima je dvosmjerna kao što ima pravo da od drugih traži da mu bude omogućeno zadovoljavanje sopstvenih interesa i potreba, tako ima i odgovornost da daje prostor drugima da zadovolje sopstvene interese i potrebe;
V-B.9	traženje povratne informacije i prihvatanje konstruktivne kritike vodi prema ličnom napretku individualnog i socijalnog plana.

Društvo i demokratska kultura:

Učenik/učenica zna i/ili umije:

VI-A.3	da formuliše i argumentira svoja gledišta, da sasluša i analizira tuđa gledišta i sa poštovanjem da se odnosi prema njima, čak i tada kada se ne slaže sa njima,
VI-A.5	da razumije razlike između ljudi po bilo kojem osnovu (rodove i etničke pripadnosti, uzrasta, sposobnosti, socijalnog statusa itd),
VI-A.6	da prepozna prisustvo stereotipa i predrasuda kod sebe i drugih i da se suprotstavi diskriminaciji,
VI-A.7	da prepozna manifestaciju verbalnog i fizičkog nasilja u sopstvenom okruženju, da sagledava posljedice nasilja i da mu se suprotstavlja,
VI-A.8	da uoči šta povezuje, a šta razdvaja ljude u zajednici, da pronalazi načine da pridonese napretku zajednice, imajući u obzir potrebe i interese svih,
VI-A.9	da prepozna ranjive grupe u društvu i da učestvuje da podržava humanitarne i volonterske akcije,

VI-A.17	da analizira uticaj pisanih, elektronskih i socijalnih medija na javno mišljenje i da izabere vjerodostojne izvore informacija na koje će bazirati vlastite stavove.
---------	--

Učenik/učenica razumije i prihvata da:

VI-B.2	svi ljudi, uključujući i djecu, imaju pravo izražavati svoje mišljenje i stavove te učestvovati u donošenju odluka koje se odnose na njihove potrebe i interese.
--------	--

Tehnika, tehnologija i poduzetništvo

Učenik/učenica zna i/ili umije:

VII-A.9	aktivno da učestvuje u timskom radu prema prethodno usvojenim pravilima i uz dosljedno uvažavanje uloge i doprinosa svih članova tima.
---------	--

Umjetnički izraz i kultura

Učenik/učenica zna i/ili može:

VIII-A.1	da manifestuje poznavanje različitih oblika umjetničkog izražavanja iz svih oblasti kulture (književnosti, muzike, vizuelne umjetnosti, umjetnosti izvođenja, dekorativne umjetnosti, arhitekture, dizajna).
VIII-A.2	da poistovjećuje različite manifestacije kulture i njihov utjecaj na razvoj estetskih vrijednosti,
VIII-A.3	da izražava sopstvene ideje, iskustva i emocije koristeći i umjetničke ili druge oblike kreativnog izražavanja (individualne ili kolektivne),
VIII-A.4	da interpretira ideje, iskustva i emocije izražene u umjetničkim produktima kreiranih od strane drugih koji su pripadnici sopstvenih ili drugih kultura,
VIII-A.5	da manifestuje poznavanje sopstvene kulture na različitim načinima njenog izražavanja preko književnosti i vizuelnih umjetnosti, muzike i plesa, građe i drugih kulturnih produkata,
VIII-A.6	da identifikuje razlike i sličnosti između vlastite kulture i drugih kultura u užem i širem okruženju te analizirati njihovu povezanost i međuzavisnost,

VIII-A.9	da prepozna i objasni kulturu kojoj pripada (uključujući tradiciju i religiju) utjecaj u formiranju njegovog/njenog identiteta i pogleda na svijet,
VIII-A.10	da identifikuje i preispituje stereotipe i predrasude prema pripadnicima drugih kulturnih grupa što se manifestuje u njegovom/njenom okruženju.

REZULTATI UČENJA

Područje: *JEZIK I KOMUNIKACIJA*

Ukupno sati: 70

Rezultti učenja:

Učenik/učenica će biti sposoban/na da:

1. razumije jezik kao sistem znakova u međuljudskoj komunikaciji i pravi razliku između dijalekta bosanskog jezika i standardnog oblika jezika;
2. objašnjava djelatnost Ćirila i Metodija, glagoljicu i ćirilicu, staroslovenski jezik i bosansku varijantu staroslovenskog jezika, Bašćanska ploča, Humačka ploča (bosančica, stećci, sanduci, ploče i sljemenaci, stubovi, skele i krstači).
3. objašnjava djelatnost Klimenta i Nauma, poslanstvo moravskog kneza Rastislava koji će pripovjedati na slavenskom jeziku;
4. obrazlaže historijski razvoj akcenta, prenošenje akcenta, raspodjela akcenta i dužina u standardnom bosanskom jeziku;
5. primjenjuje akcenat pojednih vrsta riječi, akcenat imenica, akcenat komparativa i superlativa i akcentski tipovi pridjeva;
6. razumije i objašnjava značenje gramatičke kategorije broj i pravilno primjenjuje oblike jednine i množine imenica, vrste pridjeva, oblike ličnih zamjenica, kao i lične-povratne zamjenice i lične-gradivne zamjenice;
7. razlikuje i objašnjava lične glagolske oblike i nelične glagolske oblike (prosti i složeni, a prema tome da li razlikuju lica na nelične i lične glagolske oblike);
8. pravilno upotrebljava prijelazne glagole, kao dio direktnog predmeta u rečenici;
9. poznaje funkciju infinitiva, osnovni rječnički oblik glagola i jedan od neodređenih glagolskih načina (ti, Ći);
10. formira pravilne oblike za imperativ/zapovjedni način za prošlo neodređeno vrijeme;
11. prepoznaje upotrebu aorista i imperfekta u razgovornom jeziku;
12. razlikuje imensku grupu i obrazlaže njezino značenje u rečenici;
13. poznaje funkciju rečeničnih dijelova: predikat, gradivna i priloška određenja;
14. pravilno primjenjuje interpunkcijske znakove u pismenoj komunikaciji bosanskoga jezika;

15. odgovara na pitanja, parafrazira, citira i objašnjava dijelove teksta i tekst u cjelini.	
Sadržaji (i pojmovi)	Standardi ocjenjivanja:
<p>Nauka o jeziku</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jezik kao sustav znakova <p>(prirodni jezik, vještački jezik, narodni jezik, dijalekti bosanskog jezika jezik, standardni jezik; ideografsko pismo, piktografsko pismo)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava jezik kao sustav jezičnih jedinica. • Objašnjava pojavu prirodnog i vještačkog jezika. • Objašnjava glavne osobine narodnog jezika. • Navodi po čemu se dijalektni jezik razlikuje od standardnog jezika. • Prepoznaje dijalekt i standardni jezik u svakodnevnoj komunikaciji. • Navodi i prepoznaje vrste pisama. • Vršiti uporedbu ideografskog i piktografskog pisma.
<p>Historijski razvoj bosanskoga jezika</p> <ul style="list-style-type: none"> • slovenska pismenost <p>(Ćirilo i Metodij, glagoljica, ćirilica, staroslovenski jezik, staroslovensko doba, crkvenoslovensko doba, poslanstvo moravskog kneza Rastislava, Baščanska ploča (pisana glagoljicom), stećak, Humačka ploča (bosančica, bosanska ćirilica)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opisuje karakteristike slovenske pismenosti. • Objašnjava značenje djelovanja Ćirila i Metodija kao slovenskih prosvjetitelja. • Prepoznaje glagoljicu, bosančicu i ćirilicu te ih uspoređuje prema osnovnim karakteristikama. • Objašnjava stvaranje staroslovenskog jezika. • Objašnjava opće posebnosti staroslovenskog doba. • Objašnjava opće posebnosti crkvenoslovenskog doba (herbejski, grčki i latinski jezik). • Navodi opće posebnosti varijanti staroslovenskog jezika. • Objašnjava karakteristike bosanskoga jezika u odnosu na druge varijante staroslovenskog jezika.
<p>Fonetika i pravopis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odstupanje od pravila jednačenja po zvučnosti • Raspodjela akcenta i dužina u standardnom bosanskom jeziku 	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava odstupanje od pravila jednačenja po zvučnosti. • Pravilno piše riječi u kojima postoji odstupanje od pravila o jednačenju po zvučnosti. • Pravilno akcentira i označava sa akcentskim znakom jednosložne, dvosložne, trosložne i višesložne riječi. • Navodi primjere i raspodjele i odstupanja akcenta i dužine u standardnom bosanskom jeziku.

<ul style="list-style-type: none"> • Akcent na glagolskom prilogu i priložima za vrijeme • Akcentiranje stranih riječi 	<ul style="list-style-type: none"> • Određuje naglasak na stranim riječima. • Pravilno bilježi akcent na stranim riječima u zadanom tekstu. • Pravilno izgovara i piše strane (tuđice) riječi na bosanskom jeziku.
<p>Morfologija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vrste množine imenica (obične, izbrojane i zbirne te njihova deklinacija); • Deminutivi, augmentativi-pejorativi • Imeničke riječi • Odnosni pridjevi: (padežna deklinacija pridjeva, posvojni pridjevi gradivni pridjevi) • Zamjenice: kratki i dugi zamjenički oblici ličnih zamjenica, za direktni i indirektni objekt; lično-povratne, glagolski pridjev radni i lično-gradivne zamjenice sa padežnim deklinacijama • Brojevi: gramatičke kategorije za brojeve, brojevi za određene i približne brojeve; (<i>padežna deklinacija brojeva jedan, dva, tri i četiri</i>) oblici jednine i množine brojeva <i>jedan i dva</i>, brojni oblici za lica • Glagoli: lični glagolski oblici i nelični glagolski oblici, glagolski pridjev radni i glagolski pridjev trpni (gramatička kategorija prijelaznosti (prijelazni i neprijelazni glagoli); gramatička 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje oblike za množinske vrste imenica (obične, izbrojane i zbirne) i navodi njihove primjere za iste. • Pravilno stvara i koristi različite oblike množinskih oblika imenica. • Izvodi deminutive i augmentative – pejorative od datih imenica. • Prepoznaje deminutive i augmentative-pejorative u zadanom tekstu i objašnjava njihovo značenje u kontekstu. • Objašnjava značenje pojma <i>imenice</i> i navodi zbirne riječi koje pripadaju imenicama. • Izvodi odnosne pridjeve prema padežima (prisvojne izvedeni od vlastitih imenica s nastavcima <i>ski,-ški,-čki</i> određeni oblik, <i>-ov,- ev,- in</i> neodređeni oblik i gradivne pridjeve). • Prepoznaje kratke i duge oblike ličnih zamjenica i pravilno ih koristi u govoru i pisanju. • Pravilno koristi neodređene zamjenice od upitnih i odnosnih zamjenica i rječice <i>ne</i>; • Prepoznaje ličnu povratnu zamjenicu u tekstu i pravilno je koristi u govoru i pisanju. • Razlikuje oblike lično-gradivnih zamjenica prema značenju i funkciji. • Razlikuje brojeve za određeni (tačan) broj i za približan broj. • Pravilno oblikuje oblike za približnu brojnost. • Ispravno koristi brojni oblik lica u padežnim oblicima. • Pravilno stvara oblike za rod, jedninu i množinu brojeva <i>jedan i dva</i>. • Pravilno primjenjuje brojeve po padežima u govoru i pisanju. • Razlikuje lične glagolske oblike i nelične glagolske oblike.

<p>kategorija povratnosti (lični povratni glagoli i povratni glagoli); prosti glagolski oblik, Infinitiv, aorist (prošlo svršeno vrijeme glagola) (imperativ/zapovjedni, složeni glagolski oblik (prošlo neodređeno vrijeme).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prilozi: značenje; podjela priloga prema značenju (za vrijeme, mjesto, način, količinu stepen zastupljenosti glagolske radnje); oblici stepenovanja priloga 	<ul style="list-style-type: none"> • Pravilno stvara nelične glagolske oblike: lični i nelični glagolski oblik, glagolski pridjev radni i glagolski pridjev trpni. • Pravilno akcentuje oblike glagolskog priloga, prema pravilu za akcentovanje drugoga sloga. • Pokazuje primjere prijelaznih i neprijelaznih glagola. • Identifikuje i prikladno koristi povratne glagole. • Razlikuje proste i složene glagolske oblike. • Stvara glagolske oblike za imperativ/zapovjedni način. • Stvara glagolske oblike za prošlo neodređeno vrijeme. • Identifikuje i pravilno upotrebljava priloge, kao objašnjenje glagolske radnje u rečenici. • Razlikuje i pravilno klasificira priloge prema značenju. • Razlikuje priloge za način iz oblika odgovarajućih pridjeva u srednjem rodu (glasno govori – glasno ozvučenje ; lijepa djevojko – lijepo crta). • Pravilno koristi oblike za stepenovanje kod priloga za način i količinu.
<p>Sintaksa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slaganje subjekta s predikatom, slaganje, rod, broj, padež, lice • Slaganje pridjeva u rodu, broju i padežu uz imenice kojoj se predlažu • Imenička grupa– pojam i struktura • Rečenica s bezličnim glagolima (s bezličnim glagolima; s bezličnim glagolima sa zamjenskim oblikom se) • Rečenica – rečenični članovi (glagolsko-imenski predikat; prosti i složeni predikat; neophodni rečenični članovi: subjekt– 	<ul style="list-style-type: none"> • Pravilno slaže subjekat sa predikatom po rodu, padežu i licu. • Pravilno slaže pridjev u rodu, broju i padežu uz imenice kojoj se predlažu. • Identifikuje imensku grupu i određuje njenu strukturu. • Pravi razliku između imenske grupe i rečenice. • Identifikuje rečenicu s bezličnim glagolom i rečenicu s bezličnim glagolom sa zamjenicom formom se. • Objašnjava (na primjeru) strukturu rečenice s bezličnim glagolom. • Stvara rečenicu s bezličnim glagolom. • Prepoznaje i razlikuje oblike glagolsko-imenskog predikata. • Objašnjava (kroz primjer) strukturu glagolsko-imenskog predikata u rečenici. • Stvara rečenice s glagolsko-imeničkim prijedlogom. • Prepoznaje i razlikuje oblike prostog i složenog glagolskog predikata.

<p>Gramatički i logički subjekat, prijedlozi; priloške odredbe)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava (na primjeru) strukturu jednostavnog i složenog glagolskog predikata. • Stvara rečenice s oblicima na prost i složeni glagolskim predikatom. • Prepoznaje i određuje vrstu subjekta u tekstu/rečenici; • Prepoznaje i određuje vrste priloških odredbi u tekstu/rečenici. • Konstruira primjere s različitim vrstama priložnih određenja.
<p>Pravopis i interpunkcija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Korištenje pravopisnih (interpunkcijskih) znakova • Skraćenice riječi: skraćenice riječi prvog slova riječi; skraćenice riječi ispred prvog samoglasnika; skraćenice riječi koje su dobivene spajanjem crticom prvog i zadnjeg slova ili prvog slova i zadnjeg sloga 	<ul style="list-style-type: none"> • Pravilno koristi pravopisne znakove prilikom pisanja. • Pronalazi i ispravlja pravopisne greške u pisanom tekstu. • Navodi primjere skraćivanja riječi prema različitim pravilima. • Ispravno primjenjuje skraćenice riječi prilikom pisanja.
<ul style="list-style-type: none"> • Slušanje s razumijevanjem • Čitanje sa razumijevanjem pročitano: istraživačko čitanje i informativno čitanje • Pisanje i pravljenje/korištenje bilješki tijekom čitanja teksta 	<ul style="list-style-type: none"> • Odgovara na pitanja vezana uz eksplicitno date informacije u slušanom ili pročitanoj tekstu. • Parafrazira informacije/podatke iz teksta koji se čuje ili pročita vlastitim riječima. • Objašnjava podatke prikazane u tabelama, grafikonima, dijagramima i mapama. • Stvara kratki izvještaj koji sadrži tabele, grafikone, dijagrame prema konkretnim zahtjevima. • Stvara mapu svoje okoline ili poznatog objekta, naznačujući određene pozicije. • Sastavlja rezime s ključnim riječima i glavnim poentama iz pročitanoj ili oslušanog teksta. • Pravi rezime pročitanoj ili oslušanog teksta na temelju prethodno napravljenih bilježaka.

- Rezimira u nekoliko rečenica (u pisanom ili usmenom obliku) na odslušani ili pročitani tekst.
- Citira fraze iz pročitano g teksta i objašnjava njihovo značenje.

Primjeri aktivnosti:

(Primjeri uglavnom ujedinjaju više standarda ocjenjivanja istog sadržaja koji se mogu implementirati u više nastavnih sati. Navedeni primjeri mogu poslužiti kao model za kreiranje novih aktivnosti za iste standarde ili za druge koje nisu obuhvaćene njima.)

- Učenici rade individualno i dobivaju radni list na kojem ima grupe glasova, grupe riječi i rečenica. Svako na svom radnom listu treba da napravi riječi od glasova i da ih zapiše, od riječi da sastavi kratke rečenice, rečenice da ih poredi u nekom redosljedu koji ima smisla. Potom se pokreće rasprava o tome koji elementi jezika mogu samostalno stajati, na koji način se grupiraju i dobivaju značenje, odnosno kako su postavljene jezične jedinice i kako strukturira jezika kao sistem znakova. Učenici se navode na zaključak da je jezik sistem znakova jedinica koje su grupirane.
- Učenici slušaju različite primjere upotrebe govora u njegovom standardnom i dijalektalnom obliku, primjer, priču na dijalektu (audio snimkom ili čitanjem od nastavnika), neki razgovor iz svakodnevn e komunikacije, segment iz dječije emisije u kojem se govori svakodnevnom govoru učenika, govor na televiziji ili saopštenje za javnost, nekakav odlomak iz književnog djela i slično. Potiču se da razlikuju u upotrebi jezika u različitim navedenim situacijama i da navedu kako se dijalekt razlikuje od standardnog jezika na tabli zapisuju razlike u sažetom obliku.
- Učenici su podijeljeni u grupe i igraju igru detektiva. Dobivaju radni list sa slagalicom skrivenog blaga i imaju zadatak da naprave dekodiranje i šifriranje poruke sa ideografskim i/ili piktografskim pismom. Dekodiranje se vrši pomoću šema koje je pripremio nastavnik. Riješene zagonetke otvara blago koje se nalazi kod nastavnika. Na kraju aktivnosti pobjednik objašnjava način kako se uspoređuju znakovi u slovima i njihova značenja.
- Učenici rade u grupe s materijalima koje im daje nastavnik: knjigama i informacijama o djelovanju slovenskih prosvjetitelja Ćirila i Metodija. Svaka grupi dobiva različite zadatke za pronalaženje činjenica iz dobivenog materijala: 1. sređivanje biografskih podataka o porijeklu braće Ćirila i Metodija; 2. podaci o obrazovanju braće Ćirila i Metodija, osnovni podaci o djelovanju braće prije nastanka glagoljice; 3. informacije o temelju glagoljice i pripremanja za Moraviju, 4. značenje djelatnosti braće Ćirila i Metodija za slovensku pismenost. Pripremljene informacije dijele se između grupa tehnikom puzli, odnosno svako iz grupe u kojoj je istraživao rotira u novu

grupu. U novoj grupi će biti 4 učenika, po jedan iz svake grupe koja je istraživala četiri zahtjeva na početku. Na kraju nova skupina dijeli materijal na posebnom dokumentu ili plakatu na kojem su istaknuta različita doba/zadatci života i djelovanja Ćirila i Metodija.

- Učenici dobivaju list papira na kojem je uz svako slovo glagoljice ispisano odgovarajuće slovo ćirilice. Učenici moraju napisati svoje ime i prezime na današnjoj ćirilici. Potom se od njih traži da ispod njih ponovno pokušaju napisati svoje ime i prezime koristeći prvo glagoljicu, a zatim ćirilicu (staroslovensko pismo, zatim bosančicu.). Razmjenjuju svoje zapise i zajednički komentiraju razlike u pismima.
- Učenici na slajdu/posteru/fotografiji Humačke ploče Potiču se da kažu sve podatke koje znaju o ovom najstarijem historijskom spomeniku bosanske pismenosti u Bosni i Hercegovini, a pisana je na staroslovenskom jeziku, bosančicom, a nastavnik tehnikom grozda zapisuje podatke na tabli. Nakon tih podataka slijede podaci o Humačkoj ploči koje nastavnik iznosi kroz prezentaciju. Učenici zatim koriste te informacije kako bi kreirali vlastiti tekst za prvi pisani dokument staroslovenskog jezika napisan bosančicom. Rezimirajući sve informacije koje su čuli u prvom dijelu lekcije. Napisano se čita pred razredom.
- Učenici samostalno čitaju legendu o čudima Nauma Ohridskog. Ono što su čuli rezimiraju u nekoliko rečenica i uspoređuju s tekstom koji je nastavnik pripremio u odnosu biografskim podacima Nauma Ohridskog – djelovanju, izgradnji manastira i njegovom radu u njemu. Glavne podatke u odnosu djelatnosti Nauma Ohridskog učenici bilježe a zatim ih dijele kako bi se nadopunili.
- U učionici je postavljena izložba slika Ćiril i Metodija, dijelovi Žitija napisana na staroslovenskome neposredno nakon njihove smrti, papska pisma i Italska legenda, Učenici obilaze izložbu, a potom s elektronske table čitaju što je tamo napisano. Sve dobivene podatke učenici zatim koriste za izradu svog plana pročitane sadržaja. Planovi s podacima dijele se učenicima na kraju sata.
- Na školskoj tabli nacrtana je vremenska osa na kojoj je početna tačka VII vijek, a završna tačka 18. vijek. Od učenika se traži da na vremenskoj osi odrede od kada do kada traje staroslovensko, a od kada do kada crkvenoslovensko doba. Nakon utvrđivanja doba iznose posebnosti koje karakteriziraju staroslovensko doba, a potom i podatke koji karakteriziraju crkvenoslovensko doba. Podatke za oba doba imaju na posebno pripremljenom materijalu za koji su prethodno napravili bilješke. Svako radi individualni plan za ono što je čuo kao podsjetnik.
- Učenici su podijeljeni u grupe i u svakoj se grupi kroz tehniku Kongitivna mapa postavljaju pojmove na temu *Varijante slavenskog jezika i Bosanska varijanta Staroslovenskog jezika* koji pod svojim imenom i svojim pismom nazvanim bosančica, ubilježio i osvjedočio svoje postojanje na čuvenim Humskim pločama, a uveliko funkcionirao kao jezik Kulina Bana. Svaka grupa prezentira svoju kartu, a nastavnik kroz pitanja koja usmjeravaju nakon svakog izlaganja ukazuje na osnovne naučne činjenice koje bi učenici trebali znati o temi.

- Učenici pišu diktat. Svoju izvedbu provjeravaju na tabli. Traže se greške u pojedinim riječima u kojima postoji odstupanje od pravila o jednačenju suglasnika po zvučnosti. Svaki primjer je detaljno objašnjen na tabli i zapisan je pravilni oblik.
- Učenici rade u parovima. Svaki par dobiva tekst s namjernim greškama u akcentiranju riječi. Zadatak učenika je da koregiraju greške, bilježeći akcent na odgovarajućem mjestu, akcentat pojedinih vrsta riječi. Odgovori učenika zapisuju se na tabli i otvara se razgovor o mjestu kod jednosložnih, dvosložnih, trosložnih i višesložnih riječi.
- Učenici dobivaju rečenice koje dopunjuju prema zahtjevu za dopunu za priloškom odredbom za vrijeme ili glagolskim prilogom. Pr. Kada si bio tamo na putovanju? Bio sam tamo na putovanju*Ljetos*(ovog ljeta)... Pogleda me drhteći....Nakon što su dovršili rečenice, glasno čitaju ih i akcentiraju svaku riječ bilježeći i ističući akcentat na pojedinim vrsta riječi.
- Učenici rade samostalno. Nastavnik na tablu zapisuje rečenice u kojima su upotrebljene strane riječi, učenici detektiraju strane riječi i izgovaraju. Nastavnik insistira na bilježenju akcenta kroz izgovor i slušanje učenika. Nakon zapisivanja/bilježenja nastavnik pušta zvučni zapis s ispravnim izgovorom stranih riječi ispisanih na tabli. Učenici iz grupa pažljivo slušaju izgovor riječi sa zvučnog zapisa i ako imaju greške u bilježenju akcenta, ispravljaju je.
- Učenici rade u grupama. Svaka grupa dobiva radni list s tekstom imenica u jednini i množini. Učenici pronalaze imenice iz jednine u množini. Zatim učitelj potiče raspravu odabirom imenicom s različitim oblicima množinskih oblika. Na kraju se daje objašnjenje o množinskim vrstama kod imenica i njihovim nastavcima, a grupe imaju zadatak da klasificiraju navedene imenice prema množinskim vrstama (obična, izbrojana i zbirna) u tabeli koja je podijeljena u tri kolone i pišu rečenice s njima. Prezentiraju sa tabela.
- Učenici rade u grupama. Svaka grupa dobiva tekst. Učenici imaju zadatak čitajući tekst pronaći imenice koje izražavaju nježnost, milovanje ili malu dimenziju predmeta, objekta, biljke, životinje te imenice koje se povezuju s velikom dimenzijom predmeta, bića i pojave. Slažu ih u tabelu podijeljenu u dvije kolone – augmentativi i deminutive. Podvlače crvenom bojom nastavke koji obrazuju augmentativ ili deminutiv. Predstavljaju primjere.
- Učenici dobivaju tekst sa zadatkom da pronađu odgovarajuće pridjeve (prisvojne i gradivne). Nakon što pronađu i odvoje odnosne pridjeve od ostalih pridjeva, učenici sa svakim odnosnim pridjevom sastavljaju po jednu rečenicu. Učenici na glas čitaju rečenice i razgovaraju o upotrebi odgovarajućeg odnosnog pridjeva.
- Učenici rade u parovima. Svaki par dobiva radni listić u kojem rečenice treba dopuniti odgovarajućim kratkim/dugim oblicima ličnih zamjenica. Primjeri rečenica sadrže rečenice koje su prikladne za učenike i relevantne za njihovu stvarnost. Učenici čitaju primjere pred saučenicima i zajedno ispravljaju greške.

- Učenici dobivaju kratki tekst u kojem su izostavljene neodređene zamjenice, upitne, odnosne i riječca *ne*. Zadatak im je da u tekstu napišu odgovarajući kratki zamjenski oblik u tekstu koristeći nadređenu riječcu (neki, neka, neke, nekakav, nekakva, nekakvo, nekakvi i dr.) znak. Nastavnik im prezentira tekst uz pravilnu upotrebu kratkih zamjenica i *ne* odgovarajuću primjenu znaka superlativa, a učenici uspoređuju svoj tekst s tekstem koji je predstavio nastavnik i po potrebi koriguju.
- Učenici rade u grupama. Svaka grupa dobiva nastavni list s nekoliko rečenica. Učenici podcrtavaju brojeve u rečenicama i razgovaraju o njihovoj upotrebi u rečenici: izražavanje tačne ili približne brojčane količine. Oni dijele ono što su naučili kroz primjere s pravilno korištenim brojevima.
- Učenici rade u parovima. Svaki par dobiva radni list sa ilustracijom određenog broja muškog roda koje obavljaju neku aktivnost/radnju i ilustracijom jedne grupe koja negdje putuje, a u kojoj samo jedno lice muškog roda. Učenici trebaju napisati dvije rečenice za svaku ilustraciju, pazeći na korištenje brojnih oblika za lica. Primjenom usmjeravajući ih pitanja nastavnik sluša primjere koje učenici iznose, daje povratnu informaciju o njihovoj pravilnoj i nepravilnoj upotrebi, ističući nastavke - *ica*, - *ina*.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Izvlače papiriće na kojima su ispisane imenice i predikti od kojih trebaju sastaviti rečenice i slagati po rodu, broju, padežu i licu.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Izvlače papiriće na kojima su ispisane pridjevi i imenice. Od njih sastavljaju rečenice u kojima trebaju slagati pridjeve po rodu, broju i padežu uz imenica kojima se predlažu.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Izvlače papiriće na kojima su ispisani lični glagolski oblici i nelični glagolski oblici. Svaka grupa ima smjernice da uspoređi glagolske oblike koje je izdvojila i da s njima napiše jedan primjer. Svaka grupa predstavlja i diskutira za svoje primjere, a pitanja nastavnika nakon svake prezentacije navode učenike do zaključaka o razlikama između neličnih glagolskih oblika i ličnih glagolskih oblika (oblici/nastavci i upotreba).
- Učenici dobivaju zadatak da napišu primjere za pojedine ilustracije, ali da paze da koriste istog vršioca radnje, te da se prikazane radnje odvijaju paralelno. (Ako učenici navode primjere u kojima su obje radnje iskazane ličnim glagolskim oblicima, daje im se primjer pomoću glagolskog priloga). Pisani primjeri se dijele na tablu i diskutuje se. Učenici sami otkrivaju *formulu za obrazovanje* glagolskog priloga i njegovu primjenu u rečenici, za to isto izrađuju plan koji zajednički zapisuju na tablu.
- Učenici dobivaju listu glagola, biraju primjere iz njih i sastavljaju rečenice s glagoloma, ali s nekim nastavkom - *la*, -*lo*, -*li*, *le*, *la*; *ao* (ako osnova završava sa suglasnikom i u glagole sa nastavkom *ći*), *la*, *lo*; *li*, *le*, *la*. Čitaju primjere glagolskog pridjeva radnog i diskutiraju koji

su od glagola po vrsti i utječe li to na tvorbu glagolskog pridjeva radnog od infinitivne osnove i nastavka o, a zatim kroz usmjeravajuća pitanja dolaze do zaključka kada se glagolski pridjev radni upotrebljava u rečenicu i zašto glagolski pridjev radni.

- Učenici rade u parovima, jedni drugima zadaju zadatke: Donesi mi vode! Daj mi olovku! Zatvori vrata! Ne gledaj me! Rečenice zapisuju na tablu i diskutiraju o njihovoj nameni. Zaključuju da u bosanskom jeziku postoji imperativ/zapovedni oblik i ističu način na koji je on napravljen.
- Učenici imaju zadatak napisati tekst od nekoliko rečenica u kojima će upotrijebiti pet glagola, ali trebaju paziti da vrijeme bude neodređeno kada se radnja odvija. Pr. *Cijele sam dane šetala po plaži*. Na kraju se učenicima usmjerava diskusija o upotrebi prošlog neodređenog vremena, kako se gradi te gdje i kada se upotrebljava.
- Učenici u parovima rade na radnom listu na kojem se nalaze primjeri priloga i njihova upotreba. Prilozi su na jednoj strani lista, a ostatak rečenice u drugoj koloni. Povežu ih i onda svako ispriča primjer po analogiji sa zadanim. Nastavnik završava aktivnost usmjerenom diskusijom: kakvo mjesto zauzimaju prilozi u rečenici, koliko mijenjaju ili objašnjavaju smisao rečenice. Zaključci se zapisuju na tablu.
- Učenici dobivaju ilustracije ili gledaju fotografije i za svaki primjer zapisuju po jednu imenicu. Zatim dobivaju zadatak da objasne i dopune imenicom brojem, zatim pridjevom, pa zamjenicom i tako dalje. Dobiveni primjer dopunjuju radnjom-glagolom i tvore rečenicu. Uspoređuju: prvu početnu riječ - imenicu, skupinu riječi oko prve zadate riječ - središte i cijelu rečenicu. Uočavaju razlike u elementima jezika i zaključuju što i zašto treba uskladiti u rečenici, koji su dijelovi samostalni. Polako dolaze do zaključka o imenskoj grupi kao prijelaznom elementu između riječi i rečenice.
- Učenici dobivaju više primjera: *Grmi. Sijeva. Spava mu se. Ovdje se proizvodi*. Imaju zadatak pronaći predikat i vršitelja radnje. Za svaki od primjera raspravljaju ko je vršitelj radnje, je li prisutan ili ne...i zaključuju da u primjerima predikat ne otvara mjesto subjektu i definiraju bezlične rečenice. Na kraju svaki učenik pokušava dati svoj primjer.
- Učenici dobivaju dva primjera, u jednom primjeru korišten je prosti glagolski predikat, a u drugom primjeru složeni glagolski predikat. Učenici u dva primjera trebaju podcrtati predikate i objasniti strukturu jednostavnog i složenog glagolskog predikata (razgovaraju o tome kako se može prikazati prosti glagolski predikat i od koliko se glagola sastoji složeni glagolski predikat). Na kraju učenici samostalno izrađuju jedan primjer koji sadrži jednostavni i jedan primjer koji sadrži složeni glagolski predikat te ih prezentiraju svojim saučenicima iz razreda.
- Učenici rade u parovima. Svaki par dobiva nastavni listić na kojem su ispisane dvije rečenice koje sadrže glagolsko-imenski predikat. Zadatak učenika je podcrtati predikate u dva primjera i objasniti strukturu glagolsko-imenskog predikata (razgovarati kako se glagolsko-

imenski predikat može oblikovati). Zastupljeni predikat, od koliko se elemenata sastoji glagolsko-imenski predikat, što predstavlja glagol – kopula i koji se glagol najčešće javlja u ulozi glagola – kopule). Na kraju učenici samostalno stvaraju rečenicu koja u svom sastavu sadrži glagolsko-imenski predikat. Diskutuje se za prezentirane primjere i zaključci se bilježe.

- Učenici pišu primjere – rečenice u kojima trebaju biti subjekt i predikat te dio rečenice na kojem se vrši glagolska radnja. Nakon što napišu rečenice, nastavnik dijeli objašnjenje subjekta kao dio strukture rečenice. Primjeri se ispisuju na tabli i provjerava se je li subjekt u svakoj rečenici tačno opredijeljen sa strane učenika i na kojem se mjestu najčešće nalazi u redu riječi.
- Učenici zapisuju rečenice na pitanja: *ko/što* i *koga* će povezati s rečeničnim članom subjektom. *Vidio sam Petrea. Nazvao sam Maju. Pozvali su i mene na rođendan. Sjekli su tortu nožem.* Prepoznaju vrste subjekta u rečenici i objašnjavaju svaki primjer pojedinačno.
- Učenici dobivaju zadatak da napišu primjere u kojima trebaju biti podaci o tome gdje, kada, kako i koliko se u rečenici vrši glagolska radnja. Primjer: *Marija piše zadaću na stolu. Luka bio napolju cijelo poslijepodne. Lile ode desno niz put. Marjan oprezno vozi i pjevuši.* Svaki od zadanih primjera objašnjen je na tabli s određenom priloškom odredbom koju sljedeći učenik ponovno koristi u novoj rečenici.
- Učenici rade u grupama. Svaka grupa dobija dva nastavna lista. Na jednom nastavnom listiću nalazi se tekst s pravilnom upotrebom pravopisnih znakova, a na drugom nastavnom listiću nalazi se tekst s namjernim pogreškama u vezi s upotrebom pravopisnih znakova. Učenici grupa imaju zadatak pronaći i podcrtati sve pravopisne znakove iz oba teksta. Svaka grupa raspravlja o pravilnoj i nepravilnoj upotrebi pravopisnih znakova te se isto sažima u obliku zaključka. Grupe prezentiraju rad, daju odgovarajuća objašnjenja o pravilnoj i nepravilnoj upotrebi pravopisnih znakova, a ujedno učenici dobivaju priliku ispraviti svoje greške i greške izlagača.
- Učenici se potiču na raspravu o izradi malog popisa riječi koje su skraćivali u pisanju ili su trebali koristiti skraćivanje u službenom ili neformalnom obraćanju. Zatim uz pomoć usmjeravajućih pitanja i kratkih objašnjenja smišljaju pravila vezana za skraćivanje pojedinih riječi, a potom ističu riječi koje su češće podložne skraćivanju. Iste stavljaju na tabli kao najčešće korištene primjere. Od primjera navedenih na ploči učenici sastavljaju rečenice koje odražavaju pravilno skraćivanje riječi. Nekoliko učenika zapisuje primjere na tabli i daje pojašnjenje specifične kratice riječi korištene u rečenici.
- Učenici slušaju najave o nadolazećim aktivnostima u školi, vode bilješke i dijele eksplicitne informacije.
- Učenici slušaju/čitaju tekst o prirodnoj pojavi. Svojim riječima pojednostavljaju tekst i dijele ga.
- Učenici čitaju polugodišnje izvješće o napretku razreda prikazano u kružnim dijagramima i grafikona, raspravlja i pojašnjavaju podatke koje prate, podijeljene na pametnoj tabli. Zajedno rezimiraju sve što su čuli.

- Učenici su podijeljeni u grupe i među sobom istražuju koliko ih je pročitao lektire prošle godine, koliko je pročitao pola lektire ili samo jednu lektiru. U svakoj grupi organiziraju ko će napisati priču, ko će podatke prikazati u obliku pita dijagrama ili grafikona. Rad se dijeli.
- Učenici su podijeljeni u grupe i simuliraju situaciju prije moguće prirodne katastrofe. Za planiranje evakuacije potrebna je karta na prvom spratu škole, karta se izrađuje prema uputama učitelja, s legendom i dijeli se odabirom najuspješnije ili najjasnije.
- Učenici dobivaju tekst vezan sa temom koja se obrađuje iz nekog predmeta, dijele se u grupe i svaka grupa ima različite zadatke: da pronađe i protumači ključne riječi, da pronađe i protumači važne izraze, da rezimira tekst u nekoliko važnih rečenica. Rad se dijeli pred razredom.

Područje: KNJIŽEVNOST I IZRAŽAVANJE I STVARANJE

Ukupno sati: 59

Rezultati učenja:

Učenik/učenica će biti sposoban/na da:

1. razlikuje i analizira autorske tekstove i tekstovi iz narodnog stvaralaštva (legende, predaje, izreke, poslovice, blagoslovi, zdravice, humoristične priče, anegdote) ;
2. analizira epske pjesme kroz njihove karakteristike;
3. razlikuje vrste proznih tekstova (priča, anegdota, pripovjetka, roman) i analizira ih prema karakterističnim elementima;;
4. analizira strukturu lirskih pjesama i prepoznaje stilske figure u pjesmama (metafora, hiperbola, apostrof, gradacija, refren);
5. prepoznaje karakteristike dramskog teksta;
6. prepričava tekstove, prepričava događaje, usmeno i pismeno, hronološki i retrospektivno;
7. napiše tekst na zadatu temu, na nepoznatu temu i na temu po izboru, poštujući pravila sastavljanja teksta i pravopisne norme;;
8. opisuje likove iz književnih djela i ličnosti, konkretna i izmišljena mjesta;
9. razlikuje kreativno pisanje i pisanje potkrijepljeno činjenicama, podacima i informacijama i sastavlja kratke tekstove dvije vrste.

Učenik/učenica će :

1. razvijati svijest o potrebi čitanja literature i djela;;
2. razumjeti i prihvatiti da se kreativno razmišljanje i pisanje razvijaju kroz čitanje i izražavanje..

Sadržine (i pojmovi):	Standardi ocjenjivanja:
<p>Narodna književnost</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predanja i legende (mit, legenda, predanja, realna priča, fantastična priča) • Kratke folklorne vrste (poslovice, izreke, blagoslovi, zdravice, poruke i želje) • Humoristična priča • Anegdote 	<ul style="list-style-type: none"> • Nabraja karakteristike predanja i legendi kroz konkretne primjere. • Uspoređuje legende i predaje prema njihovim karakteristikama i navodi primjere. • Razlikuje mit, legendu, predanja, realističnu i fantastičnu priču. • Uspoređuje sadržaje kratkih žanrova narodne književnosti, prikazujući sličnosti i razlike. • Prepoznaje i objašnjava poruke i želje u kratkim žanrovima narodne književnosti. • Navodi obilježja humorističnih narodnih priča. • Prepričava anegdote: narodne anegdote, anegdote iz ličnog života i anegdote koje je čuo ili pročitao o nekim poznatim ličnostima.
<p>Ep u stihovima</p> <ul style="list-style-type: none"> • Epske narodne pjesme (epska naracija, epsko ponavljanje/epska širina, kompozicija epske poezije, likovi – junaci, atributi junaka, deseterac, stilska izražajna sredstva – hiperbola, apostrofa, gradacija, refren) 	<ul style="list-style-type: none"> • Navodi karakteristike epskih narodnih pjesama. • Pronalazi stilska izražajna sredstva u epskim pjesmama i objašnjava njihovu upotrebu u konkretnoj pjesmi.
<p>Lirika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bitna strukturna obilježja poezije (stih, strofa, lirski subjekt, tema, motiv, pjesnička slika, vrste rime: prema rasporedu u strofi). 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje strukturna obilježja poezije. • Analizira strukturu date lirske pjesme i određuje motiv pjesme. • Određuje vrstu rima prema rasporedu stihova u strofi. • Identifikuje pjesničke slike u datoj lirskoj pjesmi i prateće stihove iz pjesama. • Različitim sredstvima ilustrira doživljaje pjesničkih slika. • Određuje motive u lirskim pjesmama i prema njima razvrstava pjesme.

<ul style="list-style-type: none"> • Analiza lirske pjesme prema motivu i stilskom izrazu (motivi, humoristične pjesme, himna; stilski izražajna sredstva: metafora, hiperbola, apostrofa, gradacija, refren) 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje humoristične pjesme po motivu i određuje njihove karakteristične elemente. • Prepoznaje i imenuje stilski izražajna sredstva (rima, metafora, apostrofa, refren, hiperbola, gradacija) u lirskoj pjesmi. • Analizira motiv i stilski izraz u tekstu državne himne.
<p>Epika u stih</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elementi proznog teksta (redosljed događaja, fabula, sadržaj, lik, ideja) 	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje fabulu i siže u datom epskom proznom djelu. • Razlikuje književni lik od ličnosti. • Navodi i objašnjava attribute lika u proznom književnom tekstu. • Navodi se uloga lika u proznom književnom tekstu. • Pronalazi ideje u zadanom proznom književnom tekstu. • Povezuje problematiku u proznom književnom tekstu sa stvarnošću kroz navedenih primjera iz svakodnevnog života .
<p>Naučno-fantastični roman</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lik, mjesto, vrijeme i ideja u naučno-fantastičnim romanima 	<ul style="list-style-type: none"> • Navodi karakteristike naučnofantastičnog romana po kojima se razlikuje od ostalih vrsta romana. • Otkriva i opisuje elemente zadanog naučnofantastičnog romana (temu, likove, sadržaj, vrijeme, prostor, ideju).
<p>Drama</p> <ul style="list-style-type: none"> • Karakteristike dramskog teksta (osobe u drami, didaskalije, čin, scena, slika, dijalog, monolog, lik, radnja). 	<ul style="list-style-type: none"> • Navodi karakteristike drama po kojima se razlikuju od ostalih vrsta književnih djela. • Prepoznaje karakteristike dramskog teksta u zadanom dramskom djelu.
<p>Izražavanje i stvaranje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pripovijedanje i prepričavanje: hronološko i retrospektivno pripovijedanje; prepričavanje knjige, događaja, filma • Opisivanje: književnog lika (epski lik, lik u prozni tekst); ličnost; opisivanje mjesta na osnovu 	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje hronološko od retrospektivnog prepričavanja i navodi primjere u/iz zadanih književnih tekstova. • Priča hronološki i retrospektivno o izmišljenom ili doživljenom događaju. • Pripovijeda/prepričava pročitano, književno djelo posjećen događaj, pogledan animirani/igrani film. • Opisuje likove – predstavljajući njihove osobine i ponašanja. • Opisuje lik iz bliže okoline. • Opisuje mjesto/područje koje je on/ona vidio, čitao ili zamišljao.

utiska iz knjige, fantastičnog pejzaža iz knjige, zamišljenog mjesta/ područje na osnovu lične mašte

- Samostalno pisanje tekstova: kompozicija i dužina teksta; pisanje na zadanu i nepoznatu temu; pisanje prema motivima i temama iz književnosti; pisanje iz ličnog interesa; kreativno pisanje, pisanje činjenicama, podacima, informacijama; praktični tekstovi

- Piše tekst na zadanu temu i na nepoznatu temu, poštujući pravila o sastavu teksta i potrebnu dužinu teksta.
- Piše prozna i poetska djela prema motivima i temama iz pročitanih književnih tekstova.
- Razlikuje tekstove umjetničkog izraza i tekstove koji se temelje na činjenicama, podacima i informacijama.
- Sastavlja kratke tekstove u kojima iznosi mišljenje potkrijepljeno činjenicama i podacima.
- Sastavlja kratke upute, tehničke opise i reklame.
- Kreativno piše sastavak na zadanu temu ili temu po izboru koristeći se likovnim izražajnim sredstvima.
- Pri pisanju teksta poštuje naučena pravopisna pravila.

Primjeri za aktivnosti:

(Primjeri uglavnom ujedinjuju više standarda ocjenjivanja istog sadržaja koji se mogu realizirati u više nastavnih časova. Navedeni primjeri mogu poslužiti kao model za kreiranje novih aktivnosti za iste standarde ili za druge koje njima nisu obuhvaćene.)

- Učenici slušaju legende i predanje koje se odnose na neka mjesta ili stvari koje su im poznate ili su lokalne. Pr. „Legenda o Ali -paši“ i „Đerđelez ubija aždahu“. Nakon usmjeravajućih pitanja izrađuju plan sadržaja, određuju temu, likove i okolnosti u kojima se događaji odvijaju. Završna rasprava vodi do definicije predaja i legendi kao prozanih folklornih oblika koji imaju slojeve mita, imaju fantastičan sadržaj, događaje i likove te se u njima na narodni način se predstavlja priroda i njezine pojave. Preko tehnike Venovog dijagrama predstavlja zajedničke karakteristike kao i razlike među njima.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Svaka grupa radi simulaciju događaja ili ceremonije, svako dobija određenu ulogu: primjer Svadba: zet, nevjesta, nevjestina majka... i kumovi. U čast mladenaca kum treba iskazati zdravicu. Grupa piše zdravicu, a jedan od učenika u ulozi kuma je čita. Druge dvije grupe učenika pišu blagoslov i/ili želje za njihov prijateljstva i/ili članovi porodica. Oni mogu da dizajniraju i ukrase dekoriraju personalizirane kartice s njihovim blagoslovom i/ili željama pisanim unutra. Na kraju sve grupe gledaju kratke snimljene video zapise sa osobama bošnjačke, albanske, turske, srpske, romske i vlaške nacionalnosti u kojima se nazdravlja, izražava zahvalnost uz blagoslov. Zapisuju ih u svoje bilježnice i pokušavaju ih izgovoriti.

- Učenici slušaju priču u kojoj je jedan od likova Nasrudin hodža. Samostalno postavljaju pitanja o sadržaju, otkrivaju humorističma obilježja priče. Postavljaju i odgovaraju na pitanja koja su napisali u parovima.
- Učenici s tehnikom *Prevrnuta učionica* imaju zadatak pronaći ili napisati anegdota o poznatoj ličnosti. Na satu se čitaju anegdote koje su pronašli. Također mogu podijeliti anegdota iz svog okruženja ili porodice. Na kraju sata razgovaraju o nekim od najvažnijih obilježja anegdota (zanimljivost događaja, duhoviti likovi, nepredvidivost događaja).
- Učenici čitaju epsku narodnu pjesmu u kojoj se opjevava jedan od junačkih podviga „ Đerđelez Alija i Kraljević Marko“, uz pomoć usmjerujućih pitanja komentiraju njezin sadržaj, njezine karakteristične elemente. Na nastavnom listiću dobivaju stilska obilježja epske pjesme i pokušavaju ih pronaći u stihovima. Rad se prezentira pred cijelim razredom.
- Učenici samostalno rade, čitaju lirsku pjesmu. Nastavnik postavlja pitanja o sadržaju pjesme, razgovara se o pojedinim stihovima i objašnjava njihovo značenje kao i pjesničke slike. U skladu s razgovorom izrađuje se plan koji učenici samostalno izrađuju: vrste stihova i strofa, tema, motiv. (Prilikom zapisivanja motiva i ideja nastavnik motivira učenike da zapišu ono što su razumjeli i ne insistira da odgovori budu na razini definicija). Napisano se dijeli pred razredom i vodi se zaključna rasprava o pjesmi.
- Učenici samostalno čitaju pjesmu. Nastavnik je u njemu naznačio nekoliko ključnih riječi. Iz istaknutih riječi učenici uočavaju motiv/inspiraciju za pjesmu. Zatim određuju rimu prema rasporedu stihova u strofi: usporedna, ukrižena i obgrijena. Rad se dijeli pred razredom.
- Učenici samostalno rade, čitaju poeziju, a zatim vizualiziraju stihove: biraju pjesničku sliku i stvaraju vizualni prikaz njezinih stihova. Mogu nacrtati ili napraviti kolaž za ilustraciju svakog stiha zasebno. Potiče ih se da u stihove uključe elemente koji odražavaju raspoloženje. Zatim učenici nastavljaju rad u paru. Izgovaraju pet riječi povezanih s vizualnim prikazom, a zatim još pet koje se s njima rimuju. Od rimovanih riječi stvaraju strofu za koju sami odlučuju gdje će smjestiti rimu. Čitaju pred svima ističući koju su rimu upotrijebili prema mjestu u strofi.
- Učenici se dijele u grupe onoliko koliko ima strofa pjesme. Svaka grupa dobiva različite isječke iz novina. Trebaju odabrati ilustracije iz novina koje će zalijepiti na bijeli list i izraditi kolaž koji će predstavljati strofu/pjesničku sliku koju trebaju ilustrirati. Svaka grupa objašnjava zašto je odabrala baš te ilustracije.
- Učenici rade u grupama, dobivaju po jednu strofu iz pjesme koju obrađuje cijeli razred. Svaka grupa treba osmisliti zvuk/odabrati melodiju za koju zna da će predstavljati strofu koju imaju, odnosno pjesničke slike te strofe.
- Učenici rade u grupama. Svaka grupa dobiva pjesmu s drugim motivom, a zadatak je na papiru da naprave tematski prikaz s riječima, izjavama, rečenicama, pričama, bojom, što god vam padne na pamet, ali će biti vezano uz motiv koji su dobili. Rad se predstavlja učenicima iz razreda uz objašnjenje motiva pjesme koju čitaju.

- Učenici čitaju priče iz opisa bošnjačkih pjesnika koji pišu pjesme sa šaljivim (humorističnim) motivima (Zuko Džumuhur, Rasim Zlatan Pršte, Vlado Dijak). Traže šaljive elemente u priči i razgovaraju o njima. Zatim uspoređuju humoristične elemente korištene u humorističnoj pjesmi, anegdoti i humorističnim pričama. Zaključci se zapisuju na tablu.
- Učenici slušaju himnu svoje zemlje, a zatim dobivaju listić s pitanjima i rade analizu sadržaja. (Sat se može integrisati sa muzičkim obrazovanjem i napraviti sat slušanja muzike u kome će učenici imati priliku da čuju himne različitih zemalja svijeta.) Na kraju učenici recitiraju himnu napamet.
- Učenici su podijeljeni u grupe. U grupi imaju nekoliko različitih zadataka: razvrstati životinje prema veličini, od najmanje do najveće (miš, mačka, koza, konj, slon, žirafa), razvrstati riječi prema broju slova koje sadrže, rasporediti pet pitanja prema razini težine vezanih uz pjesmu koju obrađuju u nastavi ili uz kratku priču. Iz aktivnosti shvaćaju da je njihov zadatak posložiti stvari kao da su na ljestvama. Zatim čitaju i „Epitaf“, Grigor Vitez, prepoznaju gradaciju stilske figure koju obrazlažu određenim stihovima.
- Učenici dobivaju spremne informacije o metafori - oblika koji uspoređuje dvije naizgled nepovezane stvari kako bi stvorila živopisnu sliku ili razumijevanje i daje posve novo značenje *običnom*. Zatim se učenici dijele u grupe. Svaka grupa dobiva listu pojmova (na pr. ljubav, sreća, strah, hrabrost). Za svaki pojam trebali bi smisliti najmanje tri kreativne i jedinstvene metafore za opis odabrane teme ili koncepta. Zatim čitaju primjere i raspravljaju o tome kako razgovaraju o metafori.
- Učenici zamišljaju ličnost iz prošlosti ili poznatu ličnost s kojom nemaju priliku lično razgovarati, a žele ih nešto pitati ili reći. Obraćanja toj osobi zapisuju se i potom čitaju. U razgovoru nastavnik usmjerava aktivnost na definiranje pojma apostrofa, odnosno stilskog izražajnog sredstva apostrofe. U daljnjem tijeku aktivnosti čitaju pjesmu sa stilskim izražajnim sredstvom aposotorfa i rade analizu.
- Učenici podijeljeni u grupe biraju jednu pjesmu ispjevanu na bosanskom jeziku i zapisuju tekst pjesme. Zatim, prema uputama nastavnika, prepoznaju refren u pjesmi i prezentiraju ga ostalima. Tokom sata sviraju se poznati bosanski evergrini, učenici izdvajaju refrene te se kroz otvoreni razgovor zaključuje čemu refren služi.
- Učenici dobivaju primjere poput: Nisam te vidio sto godina; Ti vječno kasniš; Što vučeš 100 kila na rukama... i raspravljaju o njihovom značenju: koliko ima istine u izjavama i šta znače. Definišu pojam hiperbola, a potom ga traže u pojedinim odlomcima iz pjesama (epska, Ivan Mažuranić „Smrt Smail-age Čengića“, historijski ep).
- Učenici su podijeljeni u 5 grupa. Svaka grupa dobiva jednu pjesmu, njihov zadatak je analizirati je. Plan je napisan na tabli. Grupe počinju pisati, svaka s drugom bojom hemiske olovke (da ih razlikuje) svakih 5-6 minuta nastavnik kaže STOP i grupa razmjenjuje pjesme i analize, koje rade na listu papira, s drugom grupom. Ide tako 5 puta, dok se analiza ne vrati na početnu grupu. Zatim se čitaju pjesme i analize. Analiza

se sastoji od pronalaženja: motiva, strofe, pjesničkih slika, lirskog subjekta i stilskih izražajnih sredstava. Svaka od pjesama sadrži jedno od novonaučenih stilskih izražajnih sredstava. „Hasanaginica“(slovenska antiteza), „Smrt Smail-age Čengića“ (hiperbola), Aladin Lukač „Moja soba“(simbol), „Večerala Dilber Umihana“ (gradacija), „Moj pendžere, moj grki čemere“ (kontrast), „ Rzbole se gondže Mehmede“ (metafora).

- Učenici su podijeljeni u grupe i svaka grupa dobiva tekst. Čitaju tekst i iz njega smišljaju događaje koji se pripovijedaju. Zapisuju događaje na male papiriće. Nižu događaje prema autorovom redosljedju u tekstu - radnji, a potom slažu događaje prema vremenskom (logičkom) redosljedju zbivanja, od prvog do posljednjeg, i tako dolaze do radnje/ o tekstu. Grupe prezentiraju zadatke i zaključuju o pojmovima radnje i fabule.
- Učenici rade individualno. Svaki učenik treba u 5-6 rečenica opisati osobu (muškarca ili ženu) iz svakodnevnog života, po ličnom izboru. Nekoliko učenika predstavlja ono što su napisali. Zatim svaki učenik treba pojedinačno opisati lik iz književnog djela, koji ne mora biti osoba, a može biti životinja, biljka, izmišljeno biće. Nekoliko učenika predstavlja ono što su napisali. Razgovara se o razlikama između ličnosti i lika. Zatim učenici podijeljeni u grupe u T-tabli upisuju zaključke o karakteru i ličnosti kroz koje su ti pojmovi opisani.
- Učenici rade u grupama. Svaka grupa dobiva tekst. Učenici određuju glavni lik u tekstu, a zatim pronalaze i zapisuju njegove osobine (atributi), donoseći zaključke na temelju nekoliko elemenata građenja atributa lika koji su napisani na tabli: 1. Što lik govori o sebi?; 2. Što lik radi i kako se ponaša?; 3. Što drugi likovi govore o njemu i kako se ponašaju?; 4. Što pripovjedač kaže o liku?; 5. Kakvi opisi lika postoje u tekstu?
- Nakon čitanja teksta koji obrađuje određene teme i motive (prijateljstvo, ljubomora, zavist, tuga...) učenici razgovaraju o istim ili sličnim događajima i osjećajima kao i za trenutke koji ih povezuju s tekстом, s jedne strane kao i sa životnim situacijama u kojima su se našli, s druge strane. Izdvajaju glavnog lika iz teksta, određuju šta taj lik želi postići i šta želi, a zatim određuju koji su od likova pomagači ili protivnici tom liku da postigne ono što želi.
- Učenici rade individualno. Svaki učenik popunjava Dnevnik dvojnog unosa koji je podijeljen u dvije kolone. U prvoj koloni nalaze se pitanja, primjeri, citati koje je pripremio nastavnik, a koji se odnose na temu, likove, sadržaj, vrijeme, prostor, ideju itd. u zadanom naučno fantastičnom romanu, a u drugoj koloni učenik popunjava dajući odgovore, komentare, zaključke.
- Učenici rade individualno. Svaki učenik treba ispričati što mu se dogodilo u tekućem danu, hronološkim redom – od jutra do trenutka prepričavnja. Zatim po sjećanju prepričavaju događaje iz svog života. Učenici mogu donijeti i fotografije iz svog albuma (različite dobi uzrasti) koje će izmiješati i nakon njih ispričati priču, a zatim ih posložiti prema redosljedju dešavanja. Razgovara se o pojmovima hronološkog i

retrospektivnog prepričavanja, a zatim učenici u paru izrađuju Venov dijagram upoređujući te pojmove. Učenici u grupama otkrivaju i navode primjere hronološkog i retrospektivnog pripovijedanja u različitim tekstovima.

- Učenici tehnikom Stop kretanje (stop motion) na školskim tabletima na kojima je instalirana aplikacija (Stop motion animation movie) izrađuju u grupama animirane video zapise. Prethodno grupe osmišljavaju priču i pripremaju materijale za izradu videa. Nakon što je video napravljen, prezentiraju ga grupi i neko priča priču. Zatim pojedinačno prepričavaju istu priču.
- Učenici samostalno rade, prepričavaju posjećeni događaj u zajednici (kulturni, sportski, humanitarni) poštujući pravila slaganja teksta kao i odgovarajuću prijedloženu dužinu.
- Učenici dobivaju zadatak opisati epski lik, u epskim pjesmama. Prije početka pisanja nastavnik daje upute da se pročita pjesma s tim likom koju su obrađivali te da se obrati pažnja na opis koji se odnosi na njega kao i na njegove stihove i ponašanja. U skladu s tim pišu tekst, uključujući i citate. Na kraju se piše kakav utjecaj ima naznačena osoba na onoga koji piše.
- Učenici se podsjećaju na posljednje lektire. Sjećaju se određenog kraja ili mjesta koje je na njih ostavilo poseban dojam. Opisuju ga i čitaju napisano u učionici. (Nastavnik može pripremiti citate i staviti ih na pametnu tablu za podsjetnik i motivaciju).
- Učenici iz staklene posude izvlače papirić s više tema koje mogu izabrati. Svaki učenik izgovara prvu riječ koja mu padne na pamet o odabranoj temi i zapisuje je na tabli. Zatim učenici trebaju napisati pismeni sastav na temu po izboru, tako da sve riječi s table koriste i povezuju u logičnu i smislenu cjelinu. Pri pisanju treba poštovati pravilo o kompoziciji teksta (uvod, glavni i završni dio) i držati se raspona od 150-170 riječi.
- Učenici rade individualno. Svaki učenik interpretira i prezentira književni tekst koji je na njega ostavio najjači dojam. Objašnjava lični doživljaj pročitanog koristeći različite asocijacije, npr. boja, miris, ukus, zvuk (Na pr. Na koju boju asociira tekst i zašto? Kakve mirise u njemu izaziva? Može li ga povezati s određenim ukusom? Izražava pozitivan ili negativan stav o sadržaju, o liku ili dijelu teksta i daje objašnjenje kako izvodi svoj stav. Ostali učenici sudjeluju u raspravi i iznose svoje mišljenje).
- Učenici pričaju priču prema unaprijed postavljenom planu i uputama na tabli u skladu s odabranom temom. Priča se odvija kroz igru loptom. Primjer prvi učenik koji ima loptu započinje priču s jednom do dvije rečenice. Zatim dodaje lopticu drugom učeniku, a on nastavlja priču s jednom do dvije rečenice. Lopta ide svim učenicima u razredu, a svaki učenik mora nastaviti priču dok je zadnji ne završi. Ispričana priča se zatim zapisuje i predstavlja kao konačni proizvod kreativne aktivnosti.
- Na satu učenici donose upute iz lijevaka, aparata, igrice i sl. Nastavnik odabira nekoliko različitih uputa i dijeli učenike u grupe. Svaka grupa treba pročitati tekst i pronaći nepoznate riječi. Zatim se izdvaja neki dio upute (ako je veliki) i čita se ispred razredom. Razgovara se o stilu

pisanja i informacijama koje se iz njega mogu izvući. Svaki od učenika izdvaja podatke iz teksta u bilježnicu i zatim ih čita. U drugom dijelu sata učenici u grupi pišu upute za nešto što će se dogovoriti u školi.

Područje: MEDIJSKA PISMENOST

Ukupno sati: 15

Rezultati učenja

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. da identificira i objasni dezinformacije i manipulacije u medijskom prostoru;
2. da identificira rizike pri komuniciranju na društvenim mrežama;
3. da uoči posljedice utjecaja društvenih mreža na formiranje slike tijela;
4. da napravi jednostavnu analizu medijskog sadržaja.

Učenik/učenica će razviti svijest o:

5. posljedicama širenja dezinformacija i korištenja manipulacija u medijima;
6. potencijalnu opasnost društvenih medija za sigurnost i dobrobit mladih.

Sadržine (i pojmovi)	Standardi ocijenivanja
<ul style="list-style-type: none"> • Dezinformacije i manipulacije (pogrešne informacije/misinformacije, dezinformacije i štetne informacije/malinformacije; vizualne dezinformacije, emocionalna manipulacija) 	<ul style="list-style-type: none"> • Objasnjava različite vrste manipulativnih informacija objavljenih u medijskom prostoru. • Ukazuje na primjere manipulacije vizualnim sadržajem. • Kroz primjer objašnjava kako se vizualni sadržaj koristi za emocionalnu manipulaciju.
<ul style="list-style-type: none"> • Opasnosti društvenih mreža (zaštita o ličnim podacima (privatnost), skriveno reklamiranje, lažni profil, bot) 	<ul style="list-style-type: none"> • Objasnjava načine zaštite ličnih podataka na onlajnu. • Prepoznaje skriveno reklamiranje u različitim medijskim sadržajima. • Objasnjava kako prepoznati lažni profil na društvenoj mreži. • Navodi karakteristike botova. • Identificira najčešće znakove lažnih profila i botova na društvenim mrežama.

<ul style="list-style-type: none"> • Društveni mediji i slika tijela 	<ul style="list-style-type: none"> • Kroz primjere objašnjava kako reprezentacija muškog i ženskog tijela na društvenim mrežama utječe na formiranje slike o tijelu. • Objašnjava kako slika „idealnog“ tijela prezentirana kroz medije utječe na samopoštovanje i dobrobit mladih ljudi. • Navodi strategije za suočavanje s medijskim pritiskom u vezi s imidžom tijela.
<ul style="list-style-type: none"> • Medijski sadržaj za informiranje i uvjeravanje (medijsko izvješćivanje, mišljenje, reklama, društveno /reklamiranje, odnosi s javnošću, propaganda) • Analiza medijskog sadržaja (komponente medijskog sadržaja, svrha medijske poruke, tehnike privlačenja pažnje) 	<ul style="list-style-type: none"> • Identificira medijski sadržaj namijenjen informiranju (medijsko izvješćivanje). • Razlikuje različite vrste medijskih sadržaja namijenjenih uvjeravanju (mišljenje, reklamiranje, društveno reklamiranje, odnosi s javnošću, propaganda). • Otkriva ko je kreirao medijski sadržaj i za koju svrhu. • Objašnjava sastavnice medijskog sadržaja (riječi, muzika, boje, pokreti, kut kamere i dr.) i na koji način doprinose postizanju cilja medijske poruke. • Identificira koje se tehnike privlačenja pažnje koriste u medijskom sadržaju. • Kroz primjere se objašnjava kako uvjerenja, interesi i iskustva ljudi utječu na interpretaciju medijskih sadržaja. • Prepoznaje koje su vrijednosti i stajališta zastupljeni u određenoj medijskoj poruci, a koji su izostavljeni. • Prepoznaje propagandne i manipulativne sadržaje u medijskim porukama.
<p>Primjeri za aktivnosti:</p> <p><i>(Primjeri uglavnom ujedanju više standarda ocjenjivanja istog sadržaja koji se mogu implementirati u više nastavnih časova. Navedeni primjeri mogu poslužiti kao model za kreiranje novih aktivnosti za iste standarde ili za druge koje njima nisu obuhvaćene.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Učenici su podijeljeni u grupe, svaka grupa dobiva tekst koji je pripremio nastavnik. U tekstovima ima dezinformacija, u jednom su malinformacije, u drugom su misinformacije. Učenici na tabli imaju objašnjenje pojmova dezinformacija, malinformacija i misinformacija te ih trebaju prepoznati u konkretnim primjerima jesu li i zašto su dezinformacije. Zaključke čitanja i analize tekstova svaka grupa iznosi pred razredom. Nakon izlaganja slijedi zajednička rasprava kojom se zaključuju osnovni podaci o informacijama misinformacija i malinformacijama. (Primjer misinformacije - tekst koji se odnosi na već održanu ekskurziju te navodi mjesto i vrijeme održavanja, a 	

postavlja ga školska novinska sekcija na web stranici škole. Informacija ne sadrži tačne podatke o mjestu ili vremenu, ali nema loše namjere u objavi. Primjer malinformacije, školske novine objavile su fotografiju kapitena školske fudbalske ekipe kako puši cigaretu u školskom dvorištu. Informacija uništava ugled kapitena i nema nikakvog značaja za javnost.)

- Podijeljeni u grupe, učenici imaju zadatak pronaći manipulaciju vizualnim sadržajem na mjestima koja im odredi nastavnik (primjerice, tekst o psima lutalicama praćen fotografijama ljudi s ranama koje ne izgledaju kao da su nastale od ugriza) kako bi predstavili pse kao opasni za sigurnost ljudi). Zatim se vodi rasprava kroz pitanja: Zašto je ova informacija objavljena? Ko stoji iza ove informacije? Šta se želi izazvati kod primatelja informacije? Na kraju se zaključuje da se vizualnim sadržajem može lako manipulirati – izazvati emotivne reakcije u javnosti kako bi se postigao neki „skriveni“ cilj.
- Nastavnik objašnjava da se lični podaci ne bi trebali dijeliti sa svima kada komuniciramo online, isto kao i u stvarnom životu. Trebaju biti zaštićeni i nedostupni svima osim onima kojima vjerujemo da ih neće zloupotrijebiti. Nakon toga, putem živahne rasprave, učenici navode što smatraju da podrazumijeva lične podatke (na primjer, ime, godine, adresa, škola, broj telefona) i zatim raspravljaju: (1) zašto je važno zaštititi lične podatke i (2) kako ih zaštititi. Kroz diskusiju se izvode neka osnovna pravila privatnosti na internetu, kao što su ne dijeljenje ličnih informacija sa nepoznatim osobama, ne objavljivanje osjetljivih informacija na internetu i ne dijeljenje lozinki. Tokom diskusije, nastavnik ističe važnost otvorene komunikacije sa roditeljima/starateljima ili drugim pouzdanim odraslim osobama u vezi njihovih online iskustava, posebno kada se radi o bilo kakvim brigama ili incidentima u online komunikaciji. Na kraju, učenici se podijele u grupe i raspravljaju kako bi sami postupili u različitim online situacijama kako bi zaštitili svoje podatke, a rješenja dijele sa svima.
- Nastavnik prikazuje video u kojem neki influencer govori o tome kako mu je određeni proizvod pomogao da izgleda lijepo. U otvorenoj diskusiji sa učenicima, postavljajući pitanja, nastavnik otkriva skrivenu reklamnu poruku (izgleda kao da influencer govori o svojim iskustvima, ali zapravo reklamira proizvod). Učenici se dijele u grupe sa zadatkom da na internetu pronađu i druge slične primjere situacija sa skrivenim reklamiranjem i prezentiraju ih ostalima. Zatim, nastavnik prezentira insert sa sportskog takmičenja sa vrhunskim sportistima (na primjer, teniski meč), a u diskusiji učenici otkrivaju prisutnost skrivenog reklamiranja (putem odjeće, obuće, rekvizita, pića), nakon čega, u istim grupama, pronalaze slične primjere na internetu i prezentiraju ih drugima. Na kraju, vodi se diskusija u kojoj se zaključuje da reklame često nisu očigledne, već su prikrivene u drugim sadržajima što otežava njihovo prepoznavanje, ali utječe na konzumiranje reklamiranih proizvoda.
- Nastavnik objašnjava da na internetu i društvenim mrežama postoje, osim stvarnih profila (kreiranih i vođenih stvarnim osobama), i lažni profili (koji ne pripadaju stvarnim osobama i stvoreni su za izmame). Zatim prezentira učenicima primjer stvarnog profila na društvenim

mrežama, poput poznate javne ličnosti, i pokreće diskusiju o tome kako se može prepoznati da je određeni profil stvaran (kroz znakove kao što su osobne slike, detaljni lični podaci i različite aktivnosti u različitim situacijama). Nakon toga, nastavnik prezentira primjer lažnog profila i navodi znakove koji ukazuju da je profil lažan (nedostatak slika lica, korištenje simbola ili slika nečega drugog umjesto lica, nedostatak ličnih informacija, nedosljednost u sadržaju i vremenskom redoslijedu objava i informacija). Zatim nastavnik prezentira niz profila na društvenim mrežama, a nakon svakog prezentiranog profila, učenici, podijeljeni u grupe, određuju da li je profil stvaran ili lažan i navode znakove prema kojima su ga prepoznali. Na kraju se vodi diskusija o tome zašto lažni profili služe (na primjer, održavanje anonimnosti, prikriveno prikupljanje informacija, zavaravanje ljudi, online zlostavljanje) i kako se može provjeriti istinitost određenog profila u uvjetima kada znakovi prepoznavanja nisu tako očigledni (npr., potvrda identiteta putem drugih platformi, inzistiranje na zahtjevu za prijateljstvom).

- Nastavnik objašnjava što su botovi (softver koji automatski obavlja zadatke na internetu) i prezentira botove na društvenim mrežama koji mogu automatski objavljivati, lajkati ili pratiti korisnike, ali i umjetno povećavati broj pratilaca, širiti lažne vijesti ili utjecati na javno mišljenje. Od učenika, podijeljenih u grupe, traži se da istraže i pronađu konkretne primjere kada botovi imaju korisne svrhe (kao na primjer, "chatbotovi" koji pružaju informacije korisnicima) i kada su zlonamjerni/varljivi (kao na primjer, botovi za širenje lažnih vijesti). Nakon što sve grupe podijele svoje radove, vodi se otvorena diskusija o tome kako se prepoznaju botovi (putem lažne profilne slike, nerealnog broja pratilaca u odnosu na broj aktivnosti, objava sa lažnim sadržajem, nelogični komentari, dijeljenje reklama).
- Učenici, podijeljeni u grupe, dobivaju zadatak da pronađu oglase s fotografijama muškaraca i/ili žena (na internetu, na televiziji, u časopisima, na plakatima itd.) i identificiraju zajedničke vanjske karakteristike žena ili muškaraca prikazane u oglasima. Nakon što prezentiraju rad svojih grupa, održava se otvorena rasprava o pitanjima kao što su (posebno za muške i ženske likove): Koje karakteristike se najčešće ponavljaju? Koje su najčešće dobi likova? Kakve poruke šalju u vezi s fizičkim izgledom? Kakve stereotipe o savršenom muškom i ženskom tijelu stvaraju? Cilj je zaključiti da likovi u oglasima (često s savršenim tijelima, retuširanim slikama i filtrima, s seksi izgledom i u seksi pozama) predstavljaju ideale ljepote koji se ne podudaraju s raznolikošću stvarnih muških i ženskih tijela te su nedostižni za mnoge ljude. Zatim slijedi rasprava o (1) važnosti fizičkog izgleda (koliko je važan vanjski izgled mladih? Zašto?) i (2) kako stvorena idealna slika muškog i ženskog tijela utječe na postove koje mladi objavljuju na društvenim mrežama (kakve slike mladi najčešće dijele? Koje pozicije i aktivnosti prikazuju na objavljenim slikama?). Zajedno se zaključuje da idealna slika muškog i ženskog tijela koju stvaraju mediji utječe na oblikovanje slike tijela.

- Učenici, podijeljeni u grupe, istražuju različite profile na društvenim medijima (Instagram, Facebook, Twitter itd.) poznatih osoba iz svijeta zabave s obzirom na to kako promoviraju ideale muškog i ženskog tijela, uzimajući u obzir slike, naslove i komentare na njihovim objavama. Zatim svaka grupa priprema prezentaciju s primjerima koji ilustriraju misli, osjećaje i postupke koje izaziva prikazana idealna slika tijela. Nakon prezentacije svog rada, održava se otvorena rasprava tijekom koje učenici dijele svoje opažaje, ideje i razmišljanja o tome kako ideali tijela na društvenim medijima utječu na samopouzdanje i blagostanje mladih (Kakve mjere mladi poduzimaju kako bi imali isto tijelo kao ideal? Smatraju li se sve te mjere zdravima? Kako se osjećaju oni koji nemaju tijelo kao ideal? Šta drugi misle o njima i kako reagiraju?). Zaključak je da negativna slika tijela kod mladih može izazvati osjećaj nesigurnosti, razočaranja samim sobom, povlačenje u sebe pa čak i depresiju. Zatim, učenici u okviru istih grupa istražuju različite strategije za suočavanje s pritiskom stvorenim medijima u vezi sa slikom tijela i pripremaju kolaže (s slikama, citatima i porukama podrške) koji predstavljaju njihove ideje o zdravom samopouzdanju i blagostanju. Prvo prezentiraju te kolaže svojim saučenicima, a zatim ih izlažu (na zidu u učionici ili u holu/na hodniku škole).
- Učenici, podijeljeni u grupe, dobivaju šest listova s ispisanim medijskim sadržajem (preuzetim s interneta), namijenjenim informiranju (vijesti), iznošenju mišljenja, oglašavanju, društvenom oglašavanju (kako se ponašati), odnosima s javnošću i propagandi. Učitelj ispisuje vrste medijskog sadržaja na ploči i putem grupnih rasprava pita učenike da odrede vrstu svakog danog sadržaja. Zatim učitelj čita naslov svakog sadržaja, a grupe navode u koju vrstu svaki od šest sadržaja spada. Učitelj bilježi na ploči ispod svakog naslova kako je svaka grupa odgovorila. Kroz kratke prezentacije, učitelj objašnjava učenicima vrste medijskog sadržaja. Na kraju, u otvorenoj raspravi, uz pomoć pitanja postavljenih od strane učitelja (Koristi li se u sadržaju činjenično znanje ili mišljenje? Tko je stvorio medijski sadržaj? S kojom svrhom je napisan/stvoren? Koje emocije izaziva?) učenici razlikuju između medijskog sadržaja za informiranje (medijsko izvješćivanje) i medijskog sadržaja za uvjeravanje (mišljenje, oglašavanje, društveno oglašavanje, odnosi s javnošću i propaganda).
- Nastavnik predstavlja učenicima komponente medijskog sadržaja i objašnjava kako doprinose postizanju cilja medijskog sadržaja ili poruke koja se njime prenosi. Zatim se prikazuje video oglas (npr. oglas za poznato piće) s zadatkom da učenici, podijeljeni u grupe, analiziraju medijski sadržaj na temelju sljedećih aspekata:
 - 1) autorstvo – Ko je stvorio sadržaj?
 - 2) format – Koje kreativne tehnike su korištene za stvaranje sadržaja i privlačenje pozornosti?
 - 3) publika – Kome je namijenjen sadržaj? Kako različite publike interpretiraju i doživljavaju sadržaj?
 - 4) sadržaj – Koje vrijednosti/stavovi su prikazani u medijskom sadržaju?

5) namjena – Koja je svrha sadržaja?

Zatim svaka grupa prezentira svoja saznanja, a odgovori se uspoređuju. Ista aktivnost ponavlja se, ali umjesto oglasa, učenicima se daju medijski sadržaji u tekstualnom obliku (npr. kolumna u novinama).

- Učenicima je prikazan oglas za proizvod za mršavljenje koji tvrdi da pomaže ljudima da brzo i lako izgube težinu uz minimalni napor. Oglas treba sadržavati "prije" i "poslije" fotografije koje navodno dokazuju učinkovitost proizvoda, kao i svjedočanstva ljudi koji tvrde da su postigli izvanredne rezultate koristeći proizvod. Učenicima, podijeljenim u grupe, postavlja se zadatak da analiziraju medijski sadržaj (autorstvo, format, publika, sadržaj, svrha), s posebnim naglaskom na pitanja: (1) Koja je svrha fotografija? Kako su fotografije moguće napravljene? (2) Koliko su realna obećanja koja se daju u oglasu? Koliko se može vjerovati svjedočanstvima? (3) Kako su lako prikazani učinci proizvoda? Postoje li stvarni znanstveni dokazi koji podupiru te učinke? Nakon što prezentiraju svoje saznanja, raspravlja se o tome kako, kroz prisustvo jednostranih stavova, mogu se prepoznati propagandni i manipulativni sadržaji u medijskim porukama.

INKLUZIVNOST, RODNA RAVNOPRAVNOST/SENZITIVNOST, INTERKULTURALNOST I MEĐUPREDMETNA INTEGRACIJA

Nastavnik obezbjeđuje inkluzivnost uključivanjem svih učenika u svim aktivnostima za vrijeme sata. Pri tome, omogućuje da svako dijete bude kognitivno i emocionalno angažovano korišćenjem odgovarajućih metodičkih prilaza (individualizacija, diferencijacija, timski rad, saučenička podrška). Pri radu sa učenicima sa popriječenošću primjenjuje individualni obrazovni plan (sa prilagođenim rezultatima učenja i standardima za ocijenjivanje) i uvijek kada je moguće koristi dopunsku podršku drugih lica (lični i obrazovni asistenti, obrazovni medijatori, tutori volonteri i profesionalci iz škola sa resursnim centrom). Redovno prati sve učenike, posebno one ranljivih grupa, da bi mogao na vrijeme da identifikuje teškoće u učenju, podstiče ih i podržava u postizanju rezultata učenja

Tijekom realizacije aktivnosti nastavnik se ravnopravno odnosi prema dječacima i djevojčicama, pazeći da im ne dodjeljuje rodno stereotipne uloge. Pri formiranju radnih grupa nastoji se osigurati ravnoteža u pogledu polova. Pri izboru dodatnih nastavnih materijala koristi ilustracije i primjere koji su rodno i etnički/kulturološki osjetljivi te potiču ravnopravnost polova, odnosno promoviraju interkulturalnost.

Kad god je to moguće, nastavnik koristi integraciju tema/sadržaja/pojmove u planiranju i realizaciji nastave. Integracija omogućuje učenicima da ih uključe u perspektive drugih predmeta u ono što uče u ovom predmetu i da povežu znanja iz različitih područja u jednu cjelinu.

OCJENIVANJE POSTIZANJA UČENIKA

Kako bi omogućio učenicima postizanje očekivanih standarda ocjenjivanja, nastavnik treba promatrati prethodna iskustva, znanja i vještine učenika, kontinuirano pratiti aktivnosti učenika tijekom nastave i učenja te prikupljati informacije o napredovanju svakog učenika. Za sudjelovanje u aktivnostima učenici dobivaju povratnu informaciju koja ukazuje na njihovu uspješnosti realizacije aktivnosti/zadatka te daju smjernice za poboljšanje (formativno ocjenjivanje). U tu svrhu nastavnik prati i ocjenjuje:

- usmeni odgovori na pitanja nastavnika ili od strane saučenika;
- postavljanje pitanja i učestvovanje diskusijama na času;
- domaća zadaća;
- odgovori na kvizove (kratke testove) koji su dio proučavanja;
- esejska pitanja;
- izrada projekata;
- izrada plakata;
- kontrolne vježbe;
- testovi znanja;
- refleksivni dnevnic;
- istraživački zadaci i aktivnosti prilikom kojih učenik obavlja: prikupljanje podataka, bilježenje, prezentacija rezultata - narativno ili u tabeli, dijagramski, grafički i njihovo prezentiranje;
- izrade/praktične izvedbe (primjer, pisanje/stvaranje tekstova prema različitim zahtjevima, analiza i interpretacija književnih tekstova, gramatičke analize tekstova, prikazi, šeme, ilustracije, prezentacije itd.);
- pismeni izveštaji s podacima iz sprovedenih istraživanja.

Nakon završenog učenja svake teme, učenik dobiva sumativnu ocjenu postignutih standarda ocjenjivanja. Sumativna ocjena se izvodi kao kombinacija od postignutog rezultata na test znanja u kombinaciji s ocjenom napretka koja se konstatuje različitim tehnikama formativnog ocjenjivanja. Na kraju školske godine učenik dobija brojčanu sumativnu ocjenu.

Početak implementacije nastavnog programa	učebna 2025/2026 godina
Institucija/ nosilac programa	Biro za razvoj obrazovanja Биро за развој на образованието
Согласно член 30, став 3 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19 и 229/20) министерот за образование и наука ја донесе наставната програма по предметот <i>Босански јазик</i> за VII одделение.	бр. 12-12122/16 8.11.2023 година Министер за образование и наука, Doc. Dr. Jeton Shaqiri, c.p. _____